

A FÖLDALATTI OROSZORSZÁG.

□ Az autokrácia és a cárizmus iránt való gyűlölet, amely ismét gyilkoló forrongásban csattant ki, évtizedek óta erjedt, nőtt, erősödött az orosz nép lelkében. Tetteivel maga az autokrácia ültette el ennek a gyűlöletnek a magvait. S az első hajtásokat gonddal ápolták, öntözték azok a titkos szervezetek, amelyek céljukul tűzték ki, hogy fölforgassák és megváltoztassák Oroszország politikai és társadalmi viszonyait.

□ Akik megalapították ezeket a szervezeteket, a lelkes rajongók, eleinte maguk sem voltak tisztában vele, hogyan valósítsák meg a céljaikat. Biztak azonban az általános elégtelenségben és hitték, hogy ez lesz az első kőszirt, amelyre ráépíthetik a jövőndő, szabad Oroszország templomát. Rajongók voltak és éppen ezért a rendőrség kezdetben nem is vette nagyon komolyan őket. Föltevésül is ostobának tetszett, hogy néhány ábrándozó bolond megingassa a cári trónt.

□ És a hatóságoknak ez a nézete igaznak is bizonyult, amíg a szervezet élére olyan férfiú nem került, aki határozott programot szabott maga elé, aki öntudatos volt, előrelátó és szinte arra született, hogy nagy tömegmozgalmakat vezessen, elnyomatáson és barrikádokon keresztül a döntő diadalra. Krapotkin herceg volt ez a vezér.

□ A sejt-életet élő, de bizonyos fokig már megerősödött társulatokat, egységesen működő szerves egészebe olvasztotta össze Krapotkin orgánizáló ereje.

□ A herceg mint katona kezdte a karrierjét, de ettől a hivatástól csakhamar éppen úgy megundorodott, mint a hazájában terjedő korrupciótól. Megvált a hadseregtől és hazájától, ahová néhány esztendei külföldi tartózkodása után tért vissza, tettevagyón, reformokra szomjazón. Ezek az ideális vágyai hozták kapcsolatba 1872-ben a nihilista-szervezettel, amelynek tagjai sorába lépett. Csakhamar vezetője lett és az ő belépése folytán a nihilizmus sok új hívet szerzett olyan előkelő társadalmi osztályokból, amelyeknek közreműködésére bizonyára nem számítottak a társulatokat megalapító „naiv” rajongók sem.

□ Krapotkin herceg rögtön a tettek mezejére lépett. Egységes működésre volt szükség. Szervezkedésre. Talajra. Érintkező módokra. Tanácskozássra. És mindezt titokban, hogy kikerüljék a hatóságok figyelmét. A lelkek, ahová nem láthat be kémek szeme, megvoltak már hódítva az új eszmének, de most még

helyről is kellett gondoskodni, ahol összegyűlhetnek, ahonnan vezethetik őket, ahol tanácskozhatnak és amely hely éppen úgy talány marad a rendőrkémek előtt, mint a lélek és annak mélységes titkai.

□ Rejtett lokalitásokban folytak tehát a gyűlések és pincehelyiségekben állították fel nyomdáikat a nihilisták. Éjnek idején gyűltek össze és éjnek idején dolgoztak a kézisajtók. Amikor a napnak elmúltával éjszakai álomra hajtotta fejét a földfeletti Oroszország, akkor kezdődött a munka odalent, a másik Oroszországban, a földalattiban, amelynek lelke, szervezője, koronátlan királya volt Krapotkin.

□ Két évig folyt így a munka, amikor 1874-ben elfogták Krapotkint, mert kiderült róla, hogy részese a Csejkovszky-féle összeesküvésnek. Mialatt a szervező börtönben sínylődött, alkotása széjjelmálással fenyegetett. Különböző áramlatok kerültek egymással szembe, ami skizmára vihetett volna, ha az egyes irányok vezetői idejekorán be nem látják, hogy az ideáljuk közös: a cárizmus ellen való kérlelhetetlen harc.

□ Így aztán hívek maradtak a szervezőhöz, aki külföldben két évvel utóbb, barátainak segítségével, megszökött a börtönből és Angolországba, majd utóbb Svájcba menekült. Innen újra organizálta az orosz nihilizmust, amelynek frakciói „néppárt” gyűjtőnév alatt tömörülve, újból fölvettek a harcot a régi rend ellen, hogy szocialisztikus alapon újjászervezzék a birodalmat.

□ A párt programját maga Krapotkin jelölte meg és felhívást intézett „Oroszország elégteleneihez.”

□ Ezt a felhívást titkos nyomdában készítették és megállapítható róla, hogy egyike volt a világ legelterjedtebb sajtótermékeinek. Több mint ötvenmillió példányban jelent meg a felhívás, amely egyszeriben elárasztotta a cár birodalmát. anélkül, hogy a rendőrség tudomást szerezhetett volna róla, honnan került ki és névszerint kik voltak a terjesztői.

□ Óriási volt a hatása ennek a felhívásnak. Kispolgárok, munkások fogtak össze az új eszmék diadala érdekében. Az egyetemi diákság új szervezeteket alapított a nihilista-ideál ápolására. És a legkülönbözőbb osztályok csatlakoztak egyszeriben az eszme harcosaihoz. Voltak az újak között nagyrangú államtisztviselők, valamint politikusok, arisztokraták, lelké-

szek, sőt katonák is. A kiáltvány célt ért. Akikhez intéződött, az elégtelennek most mind egy zászló alá tömörültek.

□ A növekvő agitáció természetesen fölkelte a hatalmára féltékeny reakciónak bosszúvágyát. A rendőrség megkezdte a hajszeját. De minden megtört az összeesküvők erején... Akadt ugyan köztük néha áruló, ám ennek besugásait szigorúan megbüntette a nihilisták rögtönítélő bírósága. Az árulók közül soha egyetlen egy sem kerülhetett el a megtorlást. A hitszegő rabságba juttathatott egyeseket, de ezekért kérlelhetetlen bosszút állt a többi. Olyan bosszút, amely százszor is megfontolásra bírta azt, aki áruló tervet forgatott agyában.

□ Mit használt ilyen lelkes, ilyen erős szervezettel szemben a nyers hatalom?

□ A rendőrség részéről 1877-ben kezdődött a retorzió. Hogy azt a kegyetlenséget, könyörtelenséget, igazságtalanságot, amelyet a retorzió eszközül választott, valamiképpen jusztfikálják, a hatalom gyilkosoknak igyekezte föltüntetni a közvélemény előtt a nihilistákat. De ezzel a megbélyegzéssel ellenkező célt ért. A nihilisták ugyanis, akiknek homlokára süttetett a gyilkosság kain-bélyege, azontúl valóban fölvelték eszközeik közé az emberölést.

□ Egy évvel később, 1878-ban külön csoport alakult, amely a szociálpolitikai reformok megvalósítása végett a politikai gyilkosságot és különösen a cárral szemben való merényletet tűzte ki céljául. A nihilisták egy része nem értett egyet ezzel a kisebbségben lévő csoporttal. Újabb skizma fenyegetett, amelynek Krapotkin még idejekorán vette elejét, amikor kijelentette, hogy a nihilisták egységes nagy hadsereg, amelynek előőrsei vannak. Ezek kezdik a küzdelmet és ezeknek megvédésére, valamint a harc végigvívására szolgál azután a törzshad... Akik gyilkolni akarnak, gyilkoljanak! Ezek az előőrsek! Nyissák meg ők a harcot. A többiek pedig a kombattánsok, akik majd szintén kiveszik részüket a nagy csatából akkor, mikor szükség lesz a közbelépésükre. Ezzel a magyarázattal beérte mindenki, és amikor a gyilkolni vágyók, a terroristák kiváltak az anyapártból, hangoztatták, hogy teljességgel fenntartják a közösséget a kombattánsok hadseregével.

□ Kladnoff volt akkor a pétervári rendőrfőkapitány. Kegyetlen, becstelen, megvesztegethető ember, aki a felsőbbbbség kegyét akarta megnyerni, amikor irtóháborút kezdett a nihilisták ellen. Kladnoff működése az orosz nihilizmus történelmének leggyászosabb, legsötétebb korszakát jelenti. A bestiális ember nem riadt vissza semmiféle eszköztől, föltámasztotta Torquemada gyászos korát és a spanyol inkvizíció valamennyi kínzószerszámát. A megkorbácsolás és vesszőfuttatás volt minden eszköze közül a legenyhébb. De föltámaszt a spanyolcsizma is, az üvegszilánkokon való meghempergetés és jaj volt annak, aki — ha Kladnoff mint nihilistát letartóztatta — meg nem

vallotta, hogy valóban tagja valamelyik társulatnak. Ártatlan emberek vallották magukat annak, de mikor a hiéna a titkaikat kérdezte, természetesen nem árulhattak el semmit. A nihilisták pedig hallgattak. Aki közülök **hurokra** került, az hallgatott és akaraterején megtört a Kladnoff erőszakossága. Szibériába juttathatta őket, börtönöket népesíthetett be velük, de titkot meg nem tudott tőlük soha. És tehetetlen maradt, mert a nagy mozgalomnak akkor már számos rendőrtisztviselő tagja is volt, akik előre értesítették tagtársaikat: minő intézkedést tartogat holnapra a főnökük.

□ A rendőrség föllépése bizonyos változásokat tett szükségessé a földalatti orosz birodalomban. Vezérlőbizottságot és végrehajtóbizottságot állítottak a nagy agglomerátum élére. A vezérlőbizottság döntött a tagfölvétel, újabb szervezet felállításáról és minden pártügy dolgában, a másik bizottságnak pedig az volt az ügyköre, hogy ellenőrizve végrehajtsa az elsőnek intézkedését. E két bizottság döntött, ezeknek hozzájárulása nélkül nem történhetett semmi.

□ Hogy a szigorú szervezkedésnek, amelynek vak fegyelme volt az első gyümölcse, mi lett egyik főkövetkezése, az 1880 január 26-ikán derült ki, amikor — titokzatos kezek munkája — Oroszország minden városának és falvának minden utcaszegletén, egy időben, a 25-ikéről másnapra virradó éjjelen megjelent a nihilisták plakátja, amelynek soraiból izzó gyűlölet szólt a hatalmasok, elsősorban a cárral szemben. És ez a kiáltvány nemcsak az utcákon jelent meg, hanem ott volt a cárról íróasztalán, minden nagyherceg dolgozószobájában, ahová Isten tudja, ki csempészte be azt. De ott volt. És tanuságot tett róla, hogy milliónyi ember van a cárral szemben, aki kockára teszi életét és fogadalmat tett, hogy a Romanovokat kiirtja, kikergeti, a cárizmusnak véget vet és Oroszországot fölszabadítja.

□ Razzia volt a hatalom részéről a válasz erre a plakátra. De céltalan maradt ez is. Egyetlen eredménye az volt, hogy a rendőrség, mikor az egyik forradalmi nyomda helyiségébe behatolt, fölakasztott viaszbabut talált ottan, II. Miklós képmását, mellén ezzel a felirással:

□ „Tudtuk, hogy jönni fogtok! Vigyétek hát el ezt emlékebe Oroszország hóhéranak!”

□ És ettől az esztendőktől fogva máig huzódik, tart a harc a két ellenfél: a cárizmus és nihilizmus között. Diadalmasan tör előre az utóbbi és lesz-e aki fenntartja hódító útját?

□ Szövetségükbe tartozik ma már a hatalom zsoldosain kívül minden öntudatos ember. Vezénylő tábornokok és bírák, katonaság és polgárság. Ha egy napig csöndes a földalatti Oroszország, másnapra bizonyára röpiratokban, lázító iratokkal, felhívásokkal szól a másik Oroszországhoz. Intelmeitől retteg a cári palota. Az uralkodó asztalára nem egyszer kerül levél, amelyet a nihilista végrehajtó-bizottság intéz

a cárhoz. Már II. Miklós kapott ilyen intéseket. Semmibe sem vette. És Kalturin néhány hét múlva levegőbe röptette a cári palotát. Bomba-szilánkok ölték meg az uralkodót. Mégis, III. Sándor sem volt bölcsebb. Pedig az ő uralkodása alatt már nyilvánvalóvá lett, hogy a nihilizmus utat talált a hadsereghez is. Varsóban, Moszkvában, Kiewben letartóztattak nihilista katonákat és akadt köztük aktiv tábornok is. Ám Romanov Sándor nem hitt ennek a mementónak sem és szigorral meg deportálással akarta föltartóztatni diadalútjában a fölszabadítókat. □ Azok pedig szakadatlanul haladtak előre. Fokról-fokra. És megdöngették a cárizmus bástyáit. A föld

alatt kezdődött a harc és mintha a szövetkezők a természet erőivel kötöttek volna szövetséget, olyan leirhatatlan az erejük. Táborukba gyűjtötték az egész birodalmat, amely fölszabadulását köszönheti majd annak a néhány álmodozónak, akik azóta annyiszor megmutatták, bebizonyították hatalmukat. A földalatti Oroszország egyre erősödik. Aknáit, folyosóit ma már elnyúlnak az aláásott cári palotáig. Mikor robban föl az akna, mikor dől össze az autokrácia roskatag épülete és a földalatti birodalom a romok fölött mikor foghat majd az új Oroszország kiépítéséhez: ez olyan kérdés, amelyre a közel jövőnek még ismeretlen történelme adja meg majd a választ.

TÁBORI KORNÉL.

Vihar.

*Hallgatom zúgását harsogó haboknak
Őrjöngő jajjal, mint ég felé robognak
S nyomukba gyöngyhabot hány a taréj.*

*Valami bömből, zúg, mintha harcra szállna
Sírjukból kihányt fehérlő csontok árnya
S villanó fényüktől világos az éj.*

*Hánytorgó dacukon a panasz tör által
És tele az éjjel csukló sóhajfással...
Csupa nyöszörgés és csupa sírám!*

*Hirtelen újra vad kurjantásba csapnak,
Égre szökken újra taréja a habnak
S elfoszló permetét lehinti rám...*

*Szilajon mi is így törünk fel az égnek,
Kergetjük a fényét ködös dicsőségnek...
Úzni csak egyre, sosem érni el?...*

*A tenger ezernyi szétfoszló hullámát,
Mi lelkünk ezernyi rejtegetett álmát,
Úram teremfőm, ki jegyezi fel!...*

Balla Ignác.

MIRKVA HALÁSZ JÁNOS FESTMÉNYE

TEMPLOM BELSEJE